

Régészeti rekonstrukció

Miért legyen a pusztításé az utolsó szó?

Időrétegek Drezdában

Drezdában véletlenül közel került egymáshoz néhány esemény. A figyelem Drezda hatvan évvel ezelőtti pusztulására és újjáépítésére, az ezzel összefüggő műemlékvédelmi kérdésekre és a német, sőt az egész európai műemlékvédelemre összpontosult. Tavaly október 8-án hunyt el a német műemlékvédelem doyenje, Hans Nadler volt szász tartományi „főkonzervátor”. Október 30-án Horst Köhler német köztársasági elnök és a brit uralkodóházat képviselő kenti herceg jelenlétében ünnepélyes ökumenikus istentisztelettel szentelték fel az újjáépített drezdai Frauenkirchét. November 13-án zárt – a részben helyreállított – a drezdai volt királyi palotában a „Zeitschichten – Erkennen und Erhalten – Denkmalpflege in Deutschland” (Időrétegek – megismerés és megőrzés – műemlékvédelem Németországban) című kiállítás, amelyet az úgyszintén Drezdában alapított „Dehio”-kézikönyv első kiadásának 100. évfordulója alkalmából rendeztek.

Hans Nadler professzor 1910-ben született Drezdában jónevű festőművész fiaként, szülővárosa műegyetemén végezte építészeti tanulmányait, majd 1940-ben doktorált. Fiatalemberként rövid ideig a pompeji ásatásokon is részt vett. A háborúból épségben tért haza az elpusztított Drezdába, majd 1946-ban kis híján belehalt a megszálló szovjet csapatok egyik katonája lövésétől szenvedett súlyos sebébe. Felépülvén, 1949-től szász tartományi „főkonzervátorként” hihetetlen energiával látott hozzá a romok konzerválásához, és ahol lehetett, helyreállításához. Ezt a tisztséget,

illetve a tartományok felosztása után az NDK műemlékvédelmi intézet (melynek belső szervezete furcsa módon szinte egyetlen keletnémet állami intézményként a volt tartományok földrajzi beosztásához igazodott) drezdai hivatalának vezetését 1982-ig látta el, de nyugalomba vonulása után is keresett szakértő maradt, akinek szavára hallgattak. Nadler taktikailag ügyes és némi szász ravaszsággal fűszerezett tevékenységének köszönhetően egészen sok jelentős drezdai műemlék menekült meg a végleges pusztítás elől (ezek közé tartozik a volt királyi palota, a Taschenbergpalais –

ma egy nemzetközi lánc által üzemeltetett luxus-szálloda – és nem utolsósorban a Frauenkirche). Voltak persze vereségei is: nem tudta megakadályozni a háborút csaknem sértetlenül átvészelő lipcsei Egyetemi templomnak – Ulbricht személyes parancsa alapján végrehajtott – felrobbantását. (Nemrég egy tervpályázat alapján heves vita dúlt arról, hogy milyen formában emlékeztethetne új beépítés a hajdani templomra.)

Jómagam egyetemi tanári minőségében találkoztam Nadlerrel a hetvenes években a drezdai műegyetemen, ahol a hallgatók generációit nyerte meg a műem-

lékvédelem ügyének, nemcsak nagy népszerűségnek örvendő előadásaiival, hanem többek között *Klaus Mertens* építészettörténész kollégájával közösen rendezett tanulmányi kirándulásaival is. Ilyen alkalmakkor a két „nagyagyú” kölcsönösen nemcsak hihetetlen szellemi magaslatokra hintáztatta fel egymást, hanem a hallgatóság sör-

ellátásáról is igen nagyvonalúan gondoskodott. Egy ilyen, különösen emlékezetes kiránduláson ismerkedtünk a helyreállítás alatt levő schnebergi St. Wolfgang templom példáján a későgotikus szász csarnoktemplomok nagyszerű térbeli egységével és a szász bányavárosok urbanisztikai értékeivel.

Nadler nagy súlyt helyezett a műemlékvédelem városépítési dimenziójára. Intézetében annak idején NDK-beli városok egész sorára műemléki és városképi vizsgálat készült, tényfeltárásként és segédeszközként a történelmi városközpontok megőrzéséért

A Magyar Urbanisztikai Társaság diplomadíj pályázat nyertesei

A Magyar Urbanisztikai Társaság év végén adta át a 2005. évi diplomadíjakat a MUT Székházában. A pályázatokat elbírálta: Arató György, Hanczár Zsoltné, Koszorú Lajos, Ongjerth Richárd, Sersliné Kócsi Margit, Szokolay Örs, Vajdovichné Visy Erzsébet.

„A” Diplomadíj:

Bérdi Kata: A Mohács-szigeti településrész problémái és javasolt megoldásai településmérnök szemmel; *Borbély Sarolta:* A táj szerepe zalakarosi gyógyturizmus fejlesztésében;

Csepely-Knorr Luca: Döbrentei utca környezetének szabadterépitészeti revitalizációja;

Eplényi Anna: Vasúti zöldfolyókák kialakítása Budapesten; *Ercsényi Márta:* Dunakeszi–Fót–Göd kistérség fejlesztési lehetőségei; *Mlakar Vivien:* Miskolc belváros köztérrendszere;

Szabó Sándor Béla: Berettyóújfalu, tájrendezési tanulmányterve; *Szögedi Zsuzsanna:* Szomolya település tájrendezési tanulmányterve a helyi értékvédelem lehetőségei egy bükk-aljai település példáján.

„B” Dicséret

Esztergomi Judit: Lakótelepi környezeti rehabilitáció a budapesti havanna-lakótelep példáján;

Hajba Csaba: Az értékvédelem lehetősége a Káli-medencében és Kővágóórsön; *Horváth Laura:* Brennbergbánya fejlesztésének lehetőségei és korlátai; *Murzsa Anikó:* Záhony és térsége területfejlesztési koncepciója; *Szántai Linda:* Falusi turizmus – Tápiai új fejlődési irányvonala.

folytatott keserves harcban – éppen a kezdődő Honecker-korszak panelprogramjának idejét éltük, de a vizsgálatok mindmáig, többek között a demográfiai fejlemények miatt nem kevésbé bonyolult küzdelem idején is hasznosnak bizonyulnak annak megfogalmazásában, hogy mi egy-egy település arculatát meghatározó, minden körülmények között megőrzendő épített örökség. 1975-ben gyakornokként magam is részt vehettem egy ilyen vizsgálat elkészítésében. A véletlen úgy hozta, hogy 1975 volt az Európa Tanács műemléki kampányának éve – amelynek tudomásulvételét Kelet-Németországban elvben ugyan tiltották, de Nadler gondoskodott arról, hogy hallgatói értesüljenek a „nyugati” eseményekről. Az akkor még politikailag megosztott Európa szellemi egységének megőrzéséhez, a városfejlesztés értékmegőrző irányba mutató össz-európai paradigma-váltáshoz ez az 1975-ös kampány nagymértékben hozzájárult. A sikerben nagy része volt a műemlékvédelem európai – többek között magyar – szellemi vezetőinek szívós „aknamunkájának” is. A kelet–nyugati eszmecserek egyik, nagy népszerűségnek örvendő színhelye az egri műemlékvédelmi nyári egyetem volt.

Nadler egyetemi előadásában is fontos szerepet játszott, hogy hol lehet, hol kell meghúzni a műemlék-

védelem határait, melyek a hitelesség kritériumai, meddig lehet műemléki helyreállításról beszélni, és hol kezdődik a többé-kevésbé hiteles másolat.

Ezen problémakörre, melyet a műemlékvédelem 1964. évi velencei chartája is behatóan tárgyal, jó illusztráció a drezdai Frauenkirche újjáépítése. Németországban *Georg Dehio* művészettörténész foglalkozott először módszeresen a kérdéskörrel, a heidelbergi palota romjainak helyreállítása körüli 19. század végén kialakult heves vitában. Dehio-tól származik a „Konservieren, nicht restaurieren!” jelszó, a hitelességért, az épület eredeti állományának megőrzéséért folytatott harc érdekében. Annak idején a restaurálás alatt a „stílustisztaság” érdekében a műemlék állományába való elég erőteljes beavatkozás alkalmazhatóságát értették – Magyarországon is találunk példát hasonló eljárásra, gondoljunk csak a budavári Nagyboldogasszony (vulgo Mátyás) templomra.

Dehio-tól származik a műemlékvédelmi tevékenység alapelveinek máig is lényegében érvényes megfogalmazása:

„Megőrizni, és csak megőrizni; kiegészíteni csak akkor, ha a megőrzés materiálisan lehetetlenné vált; megsemmisültet visszaállítani csak meghatározott, korlátozott feltételek mellett.”

Visszatérve a Frauenkirchére: aki még látta az újjáépítés előtti állapotot, emlékszik arra, hogy abból a kőhalmazból, ami a háború előtt a centrális tér elvét követő, az igehirdetésre és prédikációra összpontosító protestáns templomépítészet egyik legszebb alkotása volt, csak a szentély és az északkeleti saroktorony emelkedett ki, nagyjából a főpárkány magasságáig fennmaradva. A német újraegyesülés után drezdai polgárok összefogása kezdeményezte az újjáépítést, heves vitákat provokálva, melyekben a történelmi érvelés összefonódott a műemlékvédelmi és városépítési szempontokkal. Sokan a német háborús bűnök által provokált megtorlás, a súlyos bűn szülte rombolás mementójaként változatlanul akarták hagyni a romhalmazt. Mások azzal érveltek, hogy miért legyen a pusztítás az utolsó szó, éppen az európai megbékélés, Németország második világháború utáni békés átalakulása jelképeként van szükség az újjáépítésre. A drezdai lokálpatrióták azzal is kardoskodtak, hogy a város világhírű Elba-panorámájának fő, domináns elemére a városképben mindenképpen szükség van.

Magam is hosszan gondolkodtam azon, hogy mi is lett volna a történelmi megemlékezés, a műemlékvédelem és a városépítés igényeit egyaránt kielé-

gító megoldás. A kilencvenes évek elején egyszer hallgatóként jelen voltam Drezdában egy nyilvános vitán, ami ezt a témakört tárgyalta. Az egyik résztvevő, statikus kolléga (nevét sajnos elfelejttem), számításokkal és ábrákkal igen meggyőzően bizonyította, hogy drasztikus beavatkozás nélkül a sötétlően meredő romok is néhány éven belül kőhalmazzá omlanak, tehát legalábbis az addig valóban rendkívül szuggesztív látvánnyal a történelmi emlékhely akkori formája mellett hosszabb távon nem lehetett voksolni. Ha pedig amúgy is drasztikusan be kell avatkozni, folytatta a kolléga, akkor az eredeti tervek alapján a lehető leghűbb újjáépítés a követendő módszer. (A sors véletlene úgy hozta, hogy a Frauenkirchét közvetlenül a háború előtt restaurálták és ennek dokumentációja fennmaradt.) Engem ez nem győzött meg egészen, hitelesebbnek tűnt volna nekem a pusztulás tudomásulvé-

tele, egybekötve a romok integrálásával egy acél-üveg szerkezetbe, mely visszaadta volna a város sziluettjének a templomot, de inkább szinte szellemszerűen, a templom idejaként, annak csak erősen redukált anyagi valóságában. Persze ezt sem egyedül találtam ki, sokan szerettek volna hasonló megoldást. Végül is a lakosság elsőrő többsége az újjáépítést, a másolatot preferálta, ami a szövetségi és a tartományi kormány, a város, az evangélikus egyház, a Dresdner Bank támogatásával és nem utolsósorban rengeteg egyéni és intézményes (köztük sok angol) adakozó jóvoltából meg is valósult. Az újjáépítést a Frauenkirche alapítvány irányította, melynek építési igazgatója, *Eberhard Burger* – akit joggal lehet a templom második megalkotójának tekinteni – „régészeti rekonstrukciónak” nevezte a követett módszert, melynek segítségével nemcsak az állva maradt épületré-

szeket sikerült integrálni, hanem a kőanyag csaknem felét az eredeti helyére visszahelyezni. A statikai rendszeren egy vasbeton koszorú beépítésével javítottak, mely nagymértékben csökkentette a karcsú kőoszlopok eredetileg túl erős igénybevételét, és jobban elosztja a kupola terheinek levezetését.

Eredeti fenntartásaim ellenére be kell vallanom, hogy miután a kupolát kibontották az állványzatból, és először láttam a vasúti hídról a kész épületet, azonnal megnyert a kupola eleganciája. Ma még világosan meg lehet különböztetni az eredeti részeket az újjáépített részek-től – az utóbbiak csaknem fehérek, szinte világítanak. Kevésbé ismert, hogy a maradványok sötétsége nem annyira a tűzvésznek és a környezeti ártalmaknak tulajdonítható, hanem elsősorban a felhasznált homokkő vastartalmának. Az idő, tehát előbb-utóbb itt is elvégzi munkáját és néhány évtizeden belül felismerhetetlenné teszi azt, hogy mi a régi és mi az új. A régi Frauenkirchét még ismerő idős generáció számára bizonyára elégtétel látni a különbséget és örülni az újjáépítésnek, a fiatalabbak pedig később – az épület emlékhely-mivoltát nem feledve – szépségét fogják értékelni. Talán ez is a történelmi megbékélés egyik formája.

Dr. Brenner János

„C” könyv jutalom

Balogh Réka: Budatétényi Duna-part fejlesztési lehetőségei; *Dávid Tamás:* Forgalomcsillapítás és a közlekedési lehetőségek javítása Győrújbarát közúthálózatán;

Éliás Virág: Rákospalota fő utca–Kossuth utca–Régi Fóti út–Kazinczy utca által határolt tömbszabályozási javaslata, *Jordán Tamás:* Somberek község fejlesztési koncepciója;

Puck Melinda: Ócs településfejlesztési koncepciója (közterületi humanizáció); *Tóth József:* A napenergia hasznosítási lehetősége Sopronban.

Zsilinszky Gyula

Kós Károly Díjbizottság titkára

Barna Gábor Emlékérem 2005

A Magyar Urbanisztikai Társaság elnöke, Aczél Gábor tavaly év végén második alkalommal adta át a társaság egykori főtítkárától elnevezett Barna Gábor Emlékéremet. Kiemelkedő társadalmi tevékenység elismeréseként emlékéremet kapott:

Dr. Budai Aurél: Környezetesztétikai Tagozat színvonalas vezetéséért és a társaságért végzett kiemelkedő társadalmi tevékenységéért.

Kolundzsija Gábor: Budapesti és Pest megyei csoport színvonalas vezetéséért és a társasági élet fellendítéséért.

Papp Zoltán Tamás: Társaság célkitűzéseinek megvalósításában való aktív közreműködéséért, kiemelten a társaság Főépítési Tagozata újjászervezéséért és a Hild Díjas városok konferenciájának magas színvonalú szervezéséért.

Bővebben: <http://www.mut.hu>

Továbbképzés a dél-alföldi önkormányzati főépítészeknek

Tavaly év végén szegedi helyszínnel tartotta a Dél-alföldi Területi Főépítési Iroda a térség önkormányzati főépítészeinek hagyományos szakmai találkozóját. A településrendezés és település-tervezés tartalmi, módszertani és eljárási tapasztalatairól Kiss Lajos területi főépítész, a területrendezés és a területrendezési hatósági

eljárás időszerű kérdéseiről Körtvélyesi Csaba (Dél-alföldi Területi Főépítési Iroda fősztályvezető-helyettese), a Régi és új kihívásokról, az önkormányzati főépítési működésről Béres István, Gyula város főépítésze mondta el tapasztalatait. Végezetül a Dél-alföldi Területi Tervtanács tavalyi munkáját értékelték.

Kívánom, hogy ebből a múltból mindannyian okuljunk...

Megjelent Szilágyi István: Szombathely városépítés- és építészettörténete a dualizmus korában című könyve!

„Egy új könyv megjelenése mindig öröm, kiváltképp akkor, ha szűkebb környezetünkről, városunkról szól. Most újból ilyen tarthat kezében a Tisztelt Olvasó. Különösen örülhetünk azért, mert megjelentetését – több támogató segítségével – maga az önkormányzat vállalta magára. Örvendetesen gyarapodó helyismereti könyvtalományunk ezzel a kötettel jelentősen gazdagodik. A címben szereplő korszakról számos rész tanulmány született az elmúlt évtizedekben, de mindmáig hiányzott egy összefoglaló, a korszak városrendezési és építészeti folyamatainak egészét feltáró mű.

Szilágyi István könyvet ezt a hiányt pótolja. Segítségével az ismert vagy vélt jelenségek többsége helyére kerül. Az átfogó kép egyben újabb kutatásokat is elindíthat, hiszen számos rész kérdés megválaszolása további vizsgálódást igényel.

A kötet jelentőségét emeli, hogy a szerző munkája a városépítés-történet kutatói számára olyan anyagot tár fel, amely eddig jóformán ismeretlen volt. Bemutatja azt a gazdagságot, amely városunk, Szombathely dualizmus kori városépítését és építészetét jellemezte. A tervezői fantázia persze sokkal színesebb volt, mint ami végül is megvalósult. Azok az alkotások, amelyek csupán tervben maradtak fenn, szellemi kincseink közé számítanak. Megismerésükkel még gazdagabb a múlt. Kívánom, hogy ebből a múltból mindannyian okuljunk, s nyerjünk indítástokat a mai és a holnapi feladatainkhoz.

(Dr. Ipkovich György, Szombathely polgármestere)

Kiadó: Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzata (2005.)

A könyv megvásárolható: Művészetek Háza, 9700 Szombathely, Belsikátor u. 1. Telefon/fax: 94/511-266 Ára: 2860 Ft+postaköltség

A szerző a könyv megjelenésekor már súlyos beteg volt, 2005. december 5-én elhunyt. (a szerk.)

Figyelem! Megváltozott az OLÉH címe!

Az Országos Lakás- és Építésügyi Hivatal új címe Budapest VII., Kéthly Anna tér 1. II. emelet.
Mégközelíthető: metróval (Blaha Lujza tér), villamossal 4-es és 6-os villamossal (Blaha Lujza tér)
Telefonszám: (1) 441-7700
Postacím: 1903 Budapest, Postafiók 314.
E-mail címek: keresztnev.vezeteknev@meh.hu.
Információkérés: oleh@meh.hu.
További információk a www.oleh.hu honlapon.

Kós Károly-díj – 2005

Az elmúlt év végén kiadott Kós Károly díjakra összesen nyolc személyre és három közösségre érkezett jelölés. A beérkezett jelöléseket a Kós Károly Díj Bizottság plenáris ülésén értékelték és négy egyéni és két közösségi díj kiadására tett javaslatot. Kolber István regionális fejlesztésért és felzárkóztatásért felelős tárca nélküli miniszter a Kós Károly díjakat az Építészek Házában adta át.

Egyéni díjat kapott:

Olajos Csaba, Észak-magyarországi területi főépítésze, a történeti és népi építészeti értékek megőrzésében – tisztviselői feladatain túl – kifejtett több évtizedes szervező és publicisztikai tevékenységéért,

Dr. Pomozi István faipari mérnök, műemléki tervező, a műemlékek és népi építészeti értékek szakszerű védelmében kifejtett több évtizedes munkásságáért,

U. Nagy Gábor Ybl-díjas építész, a Nyugat-magyarországi Őrség területén kifejtett értékmegőrző, példamutató építészeti és közérdekű munkásságáért,

Winkler Barnabás építész, a budai „hap” Galéria létrehozásáért és példamutató működtetéséért, a XX. században alkotó, már elhunyt

kiváló építészek és képzőművészek életművének bemutatásáért és emléküik ápolásáért.

Közösségi díjat kapott:

– a Budapest-Budafoki Savoyai Jenő Asztaltársaság, a budafoki és nagytérenyi helyi építészeti értékek gondozásáért és az értékmentő közéletiségben való példamutatásért,

– a Sümegi Városvédő és Szépitő Egyesület, a városi közterületek szépítésében, fásításában, a város híres szülőttei emlékének ápolásában és az országos ifjúsági örökségvédő tabor ez évi meg-

Olajos Csaba (fent) és Winkler Barnabás (lent) átveszi a Kós Károly díjat Kolber Istvántól

szervezésében kifejtett áldozatos tevékenységükért.

Zsilinszky Gyula

Kós Károly Díj Bizottság titkára

A rovatot szerkesztette: Zábránszky Katalin Pap Klára
papklara@dunakanyar.net

Februári >> számunkból

Pályázati lehetőségek önkormányzatoknak

- A városi területek rehabilitációja
- Munkahelyteremtő beruházások támogatása
- A területfejlesztésben érintett intézmények, valamint a civil szereplők kapacitásépítése
- Hozzájárulás az önkormányzati-bérlakás-programhoz
- Az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc ötvenedik évfordulójának megünneplésére állítandó köztéri képzőművészeti alkotások támogatása

PályázatVadászNegyedik
évfolyamunkba
léptünk...

„SIKERES MAGYARORSZÁGÉRT”

Hitelprogramok

Felzárkózás • Versenyképesség
Kedvezményes kamat • Hosszú futamidő
Árfolyam-garancia • Kedvező járulékos költségek

MFB - A sikeres Magyarországért

A hitelprogramokkal kapcsolatos információ:
www.mfb.hu, kék szám: 06-40-555-555,
nemzetközi hívószám: +36-1-453-5332